

Euroopan alueellisuuden pohdintaa

HEFFERNAN, MICHAEL (2007). *The European geographical imagination*. 102 s. Franz Steiner, Stuttgart.

Michael Heffernan on Suomessa tunnettu ennen muuta aiemmasta teoksestaan (Heffernan 1998), jossa hän tarkastelee Euroopan ja eurooppalaisuuden määrittelyitä 1900-luvun geopolitiittisten asetelmien kautta. Tuoreessa kokoelmassaan Heffernan lähestyy Eurooppaa ja eurooppalaisuutta kolmen laajahkon artikkelin avulla. Ensimmäinen niistä pohtii Euroopan tilallisuutta mielikuvien, kertomusten ja karttojen avulla. Toinen artikkeli käsittelee Ranskassa ja Britanniassa maailmansotien välillä syntyneitä ajatuksia valtioiden rajat ylittävästä yhteistyöstä. Kolmannessa artikkelissaan Heffernan miettii nykyisten kosmopoliittisten ihanteiden merkitystä Euroopalle.

Heffernan lähtee avaamaan Eurooppaan liitettäviä mielikuvia analysoimalla tarinaa Euroopan ryöstöstä ja sen innoittamia variaatioita uuden ajan alun maalaustaiteessa. Heffernan lukee kolmea eurooppalaisen maalaustaiteen mestariteosta kolmena erilaisena kommenttina Euroopan tilanteesta. Veronesen *Eurooppa-neito* (1586) viittaa Heffernanin mukaan rauhanomaisen rinnakkainelon mahdollisuuteen, Tizianin versio samasta teemasta (1560) puolestaan ilmentäisi Euroopan historiaan katkeytyvää kykyä huomattavaan väkivaltaan. Rembrandtin maalausta (1632) Heffernan tulkitsee ryöstön hiljaiseksi todistamiseksi tai jopa eurooppalaisille ominaisen kyynisyyden hyväksynnäksi. Maalaukset osoittavat Heffernanille, että eurooppalaisuuden luonteesta on monta mieli-

pidettä. Hän ottaa vielä esille 1800-luvun lopulla Lontoon Kensington Gardeniin pystytetyn prinssi Albertin muistopatsaan, jossa härkä ja Eurooppa-neito ovat saaneet seurakseen Euroopan kansallisvaltioita kuvaavat naishahmot.

Käsitellessään Eurooppaa koskevia kertomuksia Heffernan toteaa, että ”Euroopan tarinalta” puuttuu yksi ehdottoman ”oikea” kertomuksellinen muoto. Hän erottaa viisi yleistä historiallista tarinaa Euroopasta, mutta toteaa luokittelun viitteelliseksi. Ensimmäinen tarina on keskiajalta ponnistava kertomus kristillisestä Euroopasta. Tämän narratiivin mukaan Eurooppa on kristitty maanos, joka sai siten muotonsa keskiajan läntisessä kristinyhteisössä. Toisena tarinana Heffernan mainitsee kansainvälisen oikeuden kehitykseen ja poliittiseen sääntelyyn liittyvän kertomuksen. Sen perustana ovat uuden ajan alun yhtenäisvaltioiden synty ja varhaiset pyrkimykset noudattaa vallan tasapainopolitiikkaa Euroopan hallitsijahuoneiden välillä. Kolmas Heffernanin kertomus on tarina ylivertaisen eurooppalaisen sivilisaation synnystä ja sen levittämisestä koko maapallolle. Tarinan lähtökohta on antiikin sivilisaatioissa, mutta selkeä painopiste ”löytöretkien” ja kolonialismin ajassa 1500–1700-luvuilla. Kirjoittaja nostaa esiin myös biologis-ympäristötieteellisen kertomuksen, joka keskittyy 1800–1900-luvuille. Muun muassa sosiaalidarwinismin tukeutuen eurooppalaisella ”ylivertaisella” rodulla oli imperialismin aikakaudella miltei velvollisuus hallita kehittymättömämpää maailmaa. Heffernanin mielestä suhtautuminen maahanmuuttajiin ja pakolaisiin nykypäivän Euroopassa osoittaa, että tarina on yhä olemassa. Viidentenä tarinana kir-

joittaja nostaa esiin viime vuosina vallinneen taloudellisten teknologisen kertomuksen. Tarina kulminoituu toisen maailmansodan jälkeiseen integraatioon.

Heffernanin esittämät kertomukset ovat kannanotto mallittaisen konstruktivismin puolesta. Euroopalta puuttuu yksiselitteinen olemus, joten sen historia voidaan kirjoittaa monista lähtökohdista käsin. Eurooppa-tutkimuksessa vallitsevan essentialismin hylkääminen vaikuttaa kiinnostavasti myös Euroopan rajoista käytävään keskusteluun. Jos esimerkiksi kristillinen kertomus Euroopasta otetaan ”oikeaksi Euroopan tarinaksi”, ei-kristillisen Turkin pääsy ”eurooppalaiseen klubiin” on melko epätoivokas. Esimerkiksi Ranskassa käyty keskustelu siirtomaavallan myönteisistä seurauksista jatkaa puolestaan yliveritaisuuden kertomusta.

Mielikuvien ja kertomusten jälkeen Heffernan pohtii Euroopasta laadittuja karttoja. Hän liittyy Euroopan karttakuvan tarkentumisen ja tieteellisen kartografian synnyin ajatuksen uuden ajan alun territoriaalivaltioiden muodostumisesta ja niiden absoluuttisesta vallasta alueellaan. Heffernan painottaa karttakuvan kehityksen merkitystä myös nykyajan Eurooppa-kuville. Valitettavasti Euroopan tilallisen kehityksen tarkastelu jää suppeaksi ja viittaa lähinnä Euroopan sisäosien kartoitukseen ja valitusajan keskusteluihin keskimeridiaanin paikasta. Heffernan pohtii, kuinka kauan ristiriitaisten tarinoiden varaan rakentuvaa kuvaa Euroopasta voidaan enää pitää yllä. ”Uuden Euroopan” rakentamiseksi 2000-luvulla olisi hänen mielestään välttämätöntä käsitellä avoimesti menneisyyttä, käydä läpi myös sen tuottamia traumoja ja sallia eurooppalaisille tiettyjen traditioiden ja asioiden tietoinen unohtaminen.

Ensimmäinen artikkeli on ehdottomasti teoksen parasta antia. Toisessa artikkelissaan Heffernan pohtii Ranskassa ja Britanniassa maailmansotien välissä käytyä keskustelua ylikansallisesta yhteistyöstä. Ranskalaisen keskustelun Heffernan kulminoi paljolti maantieteilijä Albert Demangeonin ensimmäisen maailmansodan jälkeen esittämiin ajatuksiin. Demangeonin mielestä jatkuvien konfliktien välttämiseksi Eurooppaa olisi integroitava taloudellisesti. Demangeon katsoi, että ainoastaan Ranska kykenisi johtamaan kehitystä. Demangeon epäili myös Atlantille tähyävän Britannian halua näyttää suuntaa yhdentyvälle Euroopalle. Heffernanin kuvaamat ajatukset olisi voinut sitoa paremmin aikakauden muihin vastaviin pohdintoihin, kuten esimerkiksi 1920-luvulla perustettuun Paneurooppa-liikkeeseen tai Ranskassa suosittuun saaneeseen personalismin.

Myös Britanniassa hahmoteltiin maailmansotien välisenä aikana Euroopan suuntaa. Niin sanottu ”Round Table” pohti heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen brittiläisen imperiumin uudistamista ja Federal Union puolestaan toisen maailmansodan aattona Britannian mahdollista federalistista liitosuhtetta sekä Ranskaan että Yhdysvaltoihin. Näitä keskusteluryhmiä yhdisti ajatus, että Britannian imperiumin loputon ylläpitäminen olisi taloudellisesti mahdotonta. Lääkkeeksi vaivaa esitettiin

Yhdysvaltain ja Britannian johtamaa maailman federaatiota. Lopullisen iskun Britannian ja Ranskan välisille yhteistyöhankeille aiheutti Saksa miehittämällä Ranskaa kesällä 1940.

Kolmannessa artikkelissaan Heffernan laajentaa tarkastelukulmaansa selkeämmin Euroopan ulkopuolelle. Uuden kosmopoliittisen ajattelun puristaminen parinkymmenen sivun laajuisen artikkeliin on kirjoittajalle miltei mahdotonta. Heffernan keskittyikin pohtimaan Euroopan ”atlantista suhdetta” Yhdysvaltoihin syyskuun 11. päivän jälkeisessä maailmassa. Puhe ”uudesta kosmopoliittisuudesta” onkin liioiteltua. Eurooppalaisissa sanomalehdissä vuosina 2003–2004 monet puheenvuorot käsitelivät kylläkin Euroopan uutta mahdollista kosmopoliittista roolia, mutta Heffernanin näkökulma aiheeseen jää valitettavan kapeaksi.

Heffernanin mukaan suuri osa puheenvuoroista kumpuaa eurooppalaisen kosmopoliittisuuden uudesta määrittelystä. Eurooppa joutuu 2000-luvulla kohtaamaan uuden globaalien maailman, mikä johtaa Euroopan käsitteelliseen uudelleen arviointiin. Monia eurooppalaisuuden kertomuksia vaivaa maanosan määrittymisen ”toiseutta” vasten. Voitaisiko Eurooppa määrittää termein, jotka eivät väistämättä sulkisi muita pois? Voisiko kosmopoliittisuuteen kuuluvasta empatiasta ja välittämisestä tulla uuden eurooppalaisuuden ydinainesta? Heffernanin esiin nostamat kysymykset ovat erittäin ajankohtaisia, mutta hänen kaavailemaansa uuteen ajatteluun tuntuksi olevan vielä matkaa. Nykyisessä maailmanlaajuisessa taloustilanteessa saatetaan pikemminkin rakentaa uudella

innolla protektionistisia suojamuureja. Heffernan korostaa johtopäätöksissä, että Euroopan maantieteellisessä ja tilallisessa ajattelussa tulisi entistä enemmän pohtia niitä reunaehtoja, joita eurooppalaisuuden määrittelyihin liittyy. Eurooppa ja eurooppalaisuuden määrittelyt ovat jatkuvassa muutoksessa. Siten myös ennalta määrittäytyen ja pysyvien Euroopan rajojen hahmottaminen on miltei mahdotonta.

Heffernanin teos antaa runsaasti ajattelemisen aihetta Euroopan ja eurooppalaisuuden uudelleen arvioimiseksi. Siten kirja on tiivis paketti ajankohtaisista aiheista. Toisaalta teos on liiankin suppea ja osin myös hajanainen. Paikoin myös häiritsee kirjoittajan tapa esitellä asioita käsittelemättä niitä kunnolla. Erityisesti maantieteellisen tilan käsitteilyssä viitataan usein esimerkiksi David Harveyn tuotantoon omakohtaisena analysoinnin sijaan. Onneksi teoksessa on runsaasti alaviitteitä, jotka helpottavat aihepiiristä kiinnostuneita jatkolukemisen ääreen.

KIRJALLISUUS

Heffernan, M. (1998). *The meaning of Europe*. 294 s.

Arnold, London.

HEIKKI MIKKELI
Renvall-instituutti,
Helsingin yliopisto

